

הרב גבריאל אלקובי

בדין קבלת תרומה מגויים עבור בניית ארון קודש

שאלה:

בית כנסת הנמצא במקום ישוב מרוחק, וארון הקודש השוכן בתוכו הינו פשוט ורעוע, והרגישו הגבאים בעצמם את דברי דוד מלכא משיחא איך "אנכי יושב בבית ארזים וארון הא־להים ישב בתוך היריעה" (שמואל ב ז, ב), ועלה בלבם לגייס כספים שיוכלו לפאר את בית אלוקינו בארון קודש גדול ומפואר כיאה וכנאה לבית ה', וכבר גייסו סכום מהמתפללים, ואין הקומץ משביע את הארץ, ושאלתם אם מותר לצורך גיוס הסכום הנותר, לפרסם מודעות בכל אתר ואתר כשיש חשש שאף גויים יתרמו לטובת הענין, אם יש חשש להלכה בדבר זה.

תשובה:

הנה אין הדבר צריך לפנים דהדבר מותר בשופי ממ"ש הרמ"א להדיא בשולחן ערוך יורה דעה סימן רנד, ב שכל מה שאמרו שאין לקבל כסף מן הגוים "כל זה דוקא כשנותנין מעות לצדקה, אבל אם מנדבין דבר לבית הכנסת, מקבלים מהם", ומקורו טהור מהבית יוסף בשם התוספות. אלא דלרווחא דמילתא נרחיב קצת את הדיבור בענין זה להגדיל תורה ולהאדירה. והנה בנידון דידן נראה דאף לולי דברי הרמ"א הנ"ל יש כמה צדדים גדולים להתיר את קבלת התרומות ובשופי וזה החלי בס"ד.

א.

מקור האיסור לקבלת צדקה מן הגויים במסכת סנהדרין כו ע"ב:

"אמר רב נחמן: אוכלי דבר אחר פסולין לעדות. הני מילי - בפרהסיא (אם עושים זאת בגלוי), אבל בצינעה - לא. ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר ליה לאיתזוני בצינעה (ואף בפרהסיא אין האיסור אלא אם כן יכול לקבל מהם

בצינעה), וקא מבזי נפשיה (מבזה עצמו) בפרהסיא, אבל לא אפשר ליה -
 חיותיה הוא (הרי שהוא חייב לחיות והדבר מותר)."

וכך נפסק בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רנד, א): אסור לישראל ליטול צדקה מן
 העובדי כוכבים בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול
 ליטלה מעובדי כוכבים בצינעא, הרי זה מותר. וביארו האחרונים דהאיסור משום
 חילול ה' שמבזה עצמו בפרהסיא (ש"ך ט"ז ועוד שם).
 עוד איתא במסכת בבא בתרא י ע"ב:

"אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה
 מכפרת על אומות העולם. איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא (אמו של המלך
 הגוי), שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי ולא קבלינהו (שלחה לרבי אמי
 ארבע מאה דינרי זהב ולא קיבלם); שדרינהו קמיה דרבא (שלחה גם לרבא), קבלינהו
 משום שלום מלכות. שמע רבי אמי איקפד (הקפיד), אמר: לית ליה ביבש
 קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה? ורבא? משום שלום מלכות.
 ורבי אמי נמי (גם) משום שלום מלכות? דאיבעי ליה למפליגיהו לעניי עובדי
 כוכבים (שהיה לו לחלק את הכסף לעניי הגויים). ורבא נמי (גם) לעניי עובדי
 כוכבים יחבינהו (חלקם), ור' אמי דאיקפד הוא - דלא סיימוה קמיה (לא אמרו
 לו שכך עשה)."

ונראה פשוט דאף דמן הגמרא נראה דאף ביחיד המקבל יש בעיה של חילול
 ה', יש ודאי לחלק בין יחיד, יחידים ואומה, דהיינו, דיחיד המקבל וכן עמ"י
 המקבלים תרומה מן הגויים, הרי שיש בזה חילול ה' מצד שיהודי פרטי קיבל
 תרומה, או שעמ"י בתור עם צריך לתרומות, אבל לא נראה שהדברים נאמרו על
 "יחידים", דהיינו גופים פרטיים המורכבים מהרבה פרטים, דודאי כל ארגון וגוף
 בעולם מגייס כספים וצריך לכספים בצורה תדירה, ואין בזה חילול ה' ולא
 ביזיון, משא"כ במדינה המבקשת עזרה או יחיד המבקש עזרה.

וראיתי בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סימן ל"ג) שכתב לחלק בין הסוגיות דלעיל
 בטוב טעם ודעת וז"ל: אנו למדים משתי הסוגיות הללו שבב"ב ובסנהדרין
 טעמים שונים לאיסור קבלת צדקה מן העכו"ם ומבחינים כאילו שיש חילוק
 בזה בין קבלה מהרשות העכו"מית השלטונית, לבין קבלה מעכו"ם יחיד, דב
 קבלה מהרשות השלטונית איכא איסור משום ביבוש קצירה תשברנה וגו',

ובקבלה מיחיד האיסור הוא משום חילול השם. וההבחנה האמורה מקבלת חיזוק כשרואים שגם הרמב"ם בפ"ח מה' מתנות עניים ה"ט חילק נמי זאת לשתיים, דין קבלה מיחיד, ודין קבלה ממלך או שר, ואותו הדבר גם הטור והשולחן ערוך ביורה דעה סימן רנ"ד... וטעם החילוקים בזה יש להסביר גם בסברא, והוא דענין חלול ה' וביזוי איכא רק כשמתבזים לקבל צדקה מעכו"ם יחיד, אבל לא כשהרשות השלטונית נותנת באשר לכך התמנו לתפקידם, ולהיפך, ענין ריבוי זכות ועיכוב הכיבוש קצירה תשברנה שייד לגבי קבלה או אי קבלה מהרשות העכומית השלטונית המייצגת את עמה, ופועלת בשמה, אבל לא לגבי יחיד שהקבלה או אי הקבלה ממנו אין בה בכלל להכריע ע"פ רוב את רוב העם ומעשיו, עכ"ל. ולפי דברינו נוכל לומר שכאן שאין לא כפרה ולא חילול ה' כנ"ל הדבר יהיה מותר.

ואף בשו"ת משנה הלכות (חט"ז סימן ע"א) כתב בכעין הציץ אליעזר הנ"ל וז"ל:

"וכרגע נפל מילתא בלבי דמה שאמרו "אין מקבלין צדקה מעכו"ם שנאמר ביבוש וגו", לא נאמר אלא כשנותן לרבים אבל יחיד המקבל לפי שצריך לשעה מותר ואין זה זכות לכל האומה... אלא דמכל מקום אסור משום בזיון שמבזה עצמו ומקבל מעכו"ם פרנסתו, ובזיון גדול הוא לישראל להתפרנס מעכו"ם".

וא"כ אף לדידיה אין בעיה בקבלת צדקה מיחיד רק מצד החילול ה' ולא מצד ביבוש, ולדידן שאין כנ"ל לא יחיד המקבל ולא פרהסיא, הרי שהדבר יהיה מותר.

ב.

אף לבן אדם פרטי נראה דכל האיסור הוא רק אם מקבלים ממלכות או מגוף כללי ולא מאנשים פרטיים, דיחיד ודאי שיוכל לתרום ויהיה מחסידי אומות העולם בזה שעוזר לעמ"י להתקיים, (וכן הוא בכמה פוסקים דמצות צדקה שייכת גם בעכו"ם, וכן הביא בדברי יציב שיובא להלן בשם הר"ן (דאמרינן ביתו לצדקה, ואשכחן דמיענשי עלה סדום דכתיב ויד עני ואביון לא החזיקה, היד רמ"ה והמהרש"א, וכתב שם דיש חולקים). וכן יש לדייק מלשון השולחן ערוך שכתב **"אסור לישראל ליטול צדקה מן העובדי כוכבים"** ולא כתב שאסור ליטול

"מגוי" אלא דווקא "מן העובדי כוכבים" דייקא, שהם אומות העולם, וכנ"ל. ובזה זכינו לכוון לדעת גדולים, וראיתי שהביא בשו"ת דברי יציב (יורה דעה ימן קמ"ב) סברא זו בשם שו"ת בית שער (חלק או"ח סי' ס"א), ובשם הראשון לציון (לבעל אוה"ח הקדוש) בתירוץ השני:

"דיותר יש לחוש לצדקה שעושים המלך או השרים דהוה בכללות ויכריע להאריך זמן גאולתם, אבל בצדקה שעושה איזה יחיד יבטל הוא וצדקתו".

אלא דשם הביא שבשו"ת זרע אמת (ח"ב סימן קי"ב) הקשה על כך:

"דזיל בתר טעמא (אם הולכים לפי הטעם) דביבש קצירה דאסור לסייע לעובדי עבודה זרה לעשות שום דבר טוב כדי שלא יהיה כביכול הקב"ה מוכרח להאריך אפו, ובזה ודאי לא שנא מלך מהדיוט וכו', ומלשון הרמב"ם פי"ב מרוצח הט"ו אסור להשיא עצה טובה וכו' אלמא לא שנא מלך מהדיוט".

ואף הוא כתב שהסברא לחלק בזה צריך ביאור טובא, אלא דסיים:

"דדוקא ביחידים שעושים להתיהר או לחרף אותנו (אסור), משא"כ במלכות דל"ש ענין יוהרא או חירוף, שהרי אינם נותנים משלהם רק מקופת המלוכה מה שגבו במסים, ועושים כדי שתמשך מלכותן וכדברי ר"י, ואפשר דעצם הדבר שמאמינים בזכות הצדקה נחשב להם לזכות, ושפיר שייך בהו ביבש קצירה שגם מקצת לחלוחית זו תיבש מהם, וא"ש לחלק בין מלכות ליחידים".

וא"כ ביחידים שלעולם לא יקבלו הכרה (כמו שבנידו"ד שהתרומות נעשות לא דרך אנשים אלא בצורה ממוחשבת) ובודאי שאינם מתכוונים לחרף או לגדף הואיל ואין מעבר לתרומתם כלום, לא הכרה ולא כבוד וכן שום אפשרות לחרף וכדו', הרי שאף לדידיה שפיר לקבל מהם, ואף בסתם צדקה (שאינה של בית כנסת). וכנ"ל, כאן שאין הצדקה מתקבלת באופן פומבי ולא בפרהסיא, בלי שיוכרו כלל התורמים, הרי שאין בזה חשש כדאיתא בפשטות בסנהדרין.

ג.

עוד ראיתי בציץ אליעזר (שם) שכתב דיש לחלק בין הדתות, וז"ל:

"הלכה זאת של אין מקבלים צדקה מעכו"ם ישנה הלכה נוספת בזה ברמב"ם, והיא לו בפ"י מה' מלכים הלכה י' שמחלק בזה בין עע"ז לבין בן נח שאיננו עובד ע"ז, ופוסק, שבן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו מלעשותה כהלכתה, ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין לעניי ישראל וכו' עיין שם, ויעוין בשו"ת הלק"ט ח"ב סי' צ"ב שמזכיר לצדד להתיר למעשה מכח זה באם אינם עובדי עבודה זרה עיין שם, גם לרבות הערוה"ש ביורה דעה סי' רנ"ד סעיף ג' כותב נמי, ועוד ביתר החלטיות להתיר מכח זה קבלת צדקה מהם בזמנינו היות ואין בינינו עובדי כוכבים עיין שם, ויעוין מ"ש בזה גם בשו"ת זרע אמת ח"ב חיורה דעה סוס"י קי"ב יעו"ש".

וא"כ מצינו עוד סניף להתיר בזמננו כנ"ל.

העולה מן האמור:

יש להתיר לקבל תרומות מגויים במקרה הנ"ל:

- א. ממ"ש הרמ"א דמותר לקבל מגויים שתורמו דבר לביה"כ.
- ב. אף בסתם תרומות יש לצרף את שיטות הסוברים שיש לחלק בין מלכות של אומות העולם התורמת לבין יחיד התורם.
- ג. אף ביחיד ודאי אם התרומה מתקבלת בצנעא ודאי שאין זה בכלל האיסור.
- ד. אף בסתם תרומה נראה לחלק בין יחיד המקבל לבין גוף ציבורי (לא מדיני) המקבל דבזה ודאי לא שייך חילול ה'.
- ה. יש לצרף את שיטות הפוסקים הסוברים שאין האיסור נאמר באלו שאינם עובדי ע"ז, ושכיום רוב הגויים אינם עכו"ם.
- ו. עוד יש לצרף כאן שגבאי ביה"כ ניסו לגייס את מלא הסכום הנדרש מקרב אחינו בית ישראל ולא עלתה בידם, ואף כאן אינם פונים לגויים אלא לכלל הציבור, ורק יתכן שגם גויים ירצו לתרום, והוי כ"לא אפשר", ומותר מכל

הטעמים הנ"ל (ומעין זה ראיתי בשו"ת אגרו"מ יורה דעה ח"ב סימן קי"ז וז"ל: הרי אם אי אפשר לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מהנכרי בצנעא ה"ז מותר כדאיתא בסנהדרין ובש"ע שם, וא"כ הרי אפשר שהגבאים ומנהלים מוסד המצוה לא יכלו להשיג ההכרחיות עבור המצוה מצדקה של ישראל שלכן אין לאסור אם האמת כן). וכדברינו ראיתי שהביא בשו"ת משנה הלכות (חט"ז סימן ע) בשם שו"ת באר שרים (סימן נ"ו) למעשה. ושמחתי. ועוד הלום ראיתי בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סימן מ"א) דברים מעין אלו להיתרא, וז"ל:

נראה דלא לכל מילי השוו דין בהכנ"ס לבהמ"ק, שהרי אין מקבלין נדבה מן העכו"ם לבנין ביהמ"ק כדתנן במתני' דשקלים (פ"א מ"ד) כל שאינו נידר ונידב אין מקבלין מידן וכן מפורש על ידי עזרא שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית לאלקיננו... ואילו לבנין בהכנ"ס מקבלין מהם אפילו דבר המסויים ואפי' בתחילה כדתני ברייתא במס' ערכין (ו' א) עכו"ם שהתנדב קורה ושם כתוב עלי' בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתי' יגוד וישתמש במותר וכו', ופרש"י (ד"ה יגוד) וישתמש במותר ויבנו בבהכנ"ס, וכן פי' עוד שם (ד"ה שם שלא במקומו) והשאר יבנה בבהכנ"ס. וע"ש בשטמ"ק על הגליון (אות ד') שמגי' בגמ' קורה לבית הכנסת, ובאמת שכן כתוב בתוספתא דמגילה (פ"ב מ"י) נכרי שהקדיש קורה לבהכנ"ס וכו' וכבר העיר ע"ז הברכ"י (חיורה דעה סי' רנ"ט אות ג' ד"ה ומרן) הרי שלא השוו בזה דין בהכנ"ס למקדש... ואמנם מבואר בשו"ת זכרון יהודה (ח"א סי' נ"ז ד"ה והנה) דלקבל נדבה לצורך בהכנ"ס אפי' מעכו"ם דמפורש להיתרא ברמ"א (יורה דעה סי' רנ"ד) מ"מ היינו דוקא כשהנכרי נותן חלק קטן לצורך דבר הגדול דבזה אין חשש כ"כ דכונתם לרפיון ידים, אבל אם נותנים חלק גדול ומסוים מאד ומכש"כ אם מממונם יבנו כל הבהכנ"ס מלבד דשייך בזה בודאי חילול ה' ומבזה נפשיי', ודאי שייך גם החששא שהיום או מחר יבואו באיזו עלילה להרוס כל הבירה ח"ו, בזה בודאי שאין מקבלין מהם.

ולדין דבודאי רובא דהכסף מגוייס מן היהודים, ודאי שלא שייך חשש זה, וביתר ממה שנתברר לעיל שאין לא הכרה ולא יחס כלל בין התורמים לבין הגבאים.

ונזכה שבקרוב ממש תתקיים בנו נבואת חגי (ב, ט): "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאות ובמקום הזה אתן שלום נאם ה' צבאות", בבנין הבית השלישי במהרה בימינו אמן.

גבריאל אלקובי